

LA INFORMÀTICA A L'ONOMÀSTICA

JOSEP M. ALBAIGÈS I OLIVART

Aquest article és en realitat una ampliació d'una comunicació presentada al Congrés d'Onomàstica de València de l'any 2001. L'interès creixent del tema i les seves possibilitats, d'abast il·limitat en la nostra tasca, en justifica un tractament una mica més extens.

La raó que la informàtica hagi guanyat tanta omnipresència i popularitat als darrers anys cal buscar-la en el fet que, més que una ciència, és una metodologia per al desenvolupament d'altres ciències, i en totes resulta útil. El seu caràcter a vegades una mica allunyat de la percepció popular crea llegendes crítiques, i així és freqüent sentir judicis exagerats en els dos sentits, des dels que creuen ingènuament que "tot és prémer un botó" fins als que hi veuen dificultats tan insuperables que desisteixen d'entrar en aquest món i es resignen a continuar processant la seva informació de manera poc creativa i malversadora de temps.

La realitat és que la informàtica és un auxiliar inapreciable en qualsevol activitat, a causa de les seves característiques bàsiques:

- Efectua càlculs amb gran rapidesa.
- Simultanieja, de forma paral·lela, activitats diferents i pot integrar-les en una de sola.
- Pot arxivar i desarxivar selectivament masses grans de dades.
- Pot efectuar operacions lògiques.
- Pot actuar sobre altres camps de l'activitat humana, controlant la posada en marxa de màquines, regulant l'activitat d'aquestes, desenvolupant processos industrials, etc.
- En definitiva, i com a resum, és capaç de processar grans quantitats d'informació amb gran rapidesa.

L'ordinador podria comparar-se, més que amb una màquina, amb un mecano o amb un taller d'eines que poden armar-se i desarmar-se per formar un "organisme" destinat a una finalitat, i capaços de fer-ho a més en pocs segons. Aquest "organisme" aconseguit rep el nom d'*aplicació*, i avui dia són innumbrables les disponibles: des de les destinades a jugar als escacs a les que permeten dur la comptabilitat d'una empresa, des de les capaces de dibuixar plànols fins a les que dirigeixen la navegació de naus espacials. Cada una d'aquestes aplicacions rep un nom genèric determinat, i és freqüent que de cada una n'hi hagi un assortit, segons les cases comercials.

L'activitat bàsica amb què l'ordinador treballa és el programa, és a dir, un conjunt d'instruccions prèviament definides que la màquina efectua de forma correlativa, arribant a un

determinat resultat, sovint mitjançant camins diversos, que depenen de les dades que se li subministren.

Tots els ordinadors disposen de l'anomenat *sistema operatiu*, és a dir, un conjunt de programes que regula el trànsit intern de l'ordinador i connecta les aplicacions. Després d'uns anys en què el sistema operatiu més habitual era el DOS, avui el mercat està dominat de manera gairebé total pel Windows, en les seves diferents versions.

D'altra banda, els treballs efectuats amb l'ordinador poden ésser guardats en arxius de capacitat immensa (els anomenats disquets o CD-ROM), fàcilment transportables i aprofitables per un altre ordinador.

A més, l'ordinador pot intercanviar dades amb altres ordinadors mitjançant connexió directa o a través d'una línia telefònica. Això forma, en la pràctica, una xarxa d'aprofitament immensa d'abast global.

Les aplicacions que més útils solen resultar en treballs relatius a l'onomàstica són:

- Tractament de textos
- Base de dades
- Full de càlcul
- Programes de presentacions
- Correu electrònic
- Internet

El **tractament de textos** permet confeccionar escrits amb una cura, precisió i pulcritud infinitament superiors als d'una màquina d'escriure. Ultra poder triar, com en aquesta, els marges, els espais i els interlineats, pot també elegir-se el tipus de lletra, corregir l'escrit sobre la marxa (fins i tot automàticament, mitjançant els correctors ortogràfics), remoure l'ordre dels paràgrafs, intercalar gràfics i aconseguir tota mena d'efectes especials com requadres, encolumnats, sagnats, etc. Hi ha diverses marques de tractaments de textos: el Wordperfect, l'Ami-Pro i, el més usat de tots, el Word, elaborat per la casa Microsoft. Els tractaments de textos poden utilitzar altres aplicacions auxiliars, com ara l'OCR (inicials d'*Optical Characters Recognition*), que permet llegir i arxivar electrònicament escrits sobre paper. Aquesta aplicació obre unes possibilitats immenses amb vista a la captura i el buidatge sistemàtic de dades onomàstiques existents i el seu arxivament electrònic.

La **base de dades** és potser l'aplicació més interessant per a nosaltres. Consisteix en un fitxer o arxiu on, a la manera d'un diccionari, poden estar guardades i classificades masses de dades de volum pràcticament il·limitat, com ara llistes d'onomàstics. El seu maneig és enormement versàtil: per exemple, un diccionari convencional pot permetre trobar reunides aquelles paraules de determinades característiques, com ara les que comencin per *Beni-*, però la capacitat de recerca de la base de dades és infinitament més potent: a part dels mots iniciats d'una determinada manera, pot seleccionar-los instantàniament en funció de qualsevol altra característica, que tinguin un determinat sufix, que continguin determinades lletres, que siguin d'una certa longitud, etc. Les possibilitats de recerca i classificació són així enormes.

Si la base de dades permetés només això, ja fóra ben interessant el seu ús, però és molt més. En realitat, la base de dades estableix un sistema relacional entre les dades, permetent la seva classificació, comparació i ordenació. Cada dada, a la manera d'una fitxa, pot contenir tantes característiques com vulguem, i ser analitzat i processat el conjunt d'acord amb cada una d'aqueixes. Per exemple, en una llista de topònims, pot constar la procedència etimològica, el lloc on ha estat recollit, l'antiguitat, la persona que l'ha recollit, etc. Arribat el moment, podem seleccionar els topònims del segle xv, o els d'origen cèltic, etc.

No cal dir que tota la informació pot ésser obtinguda i escrita sobre paper d'acord amb cada un d'aquests criteris. Per tots aquests motius, la base de dades és utilitzada per multitud de disciplines. Els models més freqüents són el dBASE i l'Access, aquest també de la casa Microsoft.

Té també un gran interès el **full de càlcul**, consistent en una taula on davant de cada element es poden situar dades, generalment numèriques, que li són relatives. En aquest aspecte, el full de càlcul guarda similitud amb la base de dades, però està pensat fonamentalment per poder operar amb les dades numèriques, formant compteigs, estadístiques, establint correlacions, fent càlculs de qualsevol mena, formant gràfiques, etc. Els models de full de càlcul més habituals són el Lotus 1-2-3 i l'Excel (Microsoft).

Els **programes de presentació** són aplicacions molt útils en congressos i conferències que permeten fer presentacions d'una gran qualitat, i d'una forma molt més àgil i completa que les tradicionals diapositives. La seva riquesa en efectes òptics, sonors i en acció converteix aquestes presentacions en autèntics audiovisuals, dotats d'interactivitat total. Es veuen en tota mena de conferències, classes en col·legis i a la Universitat, etc., i cada vegada són més freqüents els comunicants en congressos d'onomàstica que els utilitzen. No tenim cap dubte que en pocs anys haurà substituït els actuals mitjans de presentació. L'aplicació més corrent és el Power Point, de la casa Microsoft, autèntica dominadora com veiem del mercat, cosa que preocupa a molts.

El **correu electrònic** és la possibilitat de comunicació ràpida i barata mitjançant un ordinador central (l'anomenat *servidor*), al qual ens connectem telefònicament i que funciona com un mitjà de correu instantani, permetent fins i tot la comunicació escrita en temps real, és a dir, a la manera d'un diàleg telefònic.

La **xarxa de dades** coneguda com a **Internet** utilitza aquesta mateixa connexió amb l'ordinador central i ens permet accedir a immenses masses d'informació emmagatzemades en altres ordinadors arreu del món. L'únic problema que avui encara no està ben resolt és el de l'accés selectiu a la informació que ens interessa.

És important notar la possibilitat de "comunicació" entre aquestes diverses aplicacions, especialment si són totes de la mateixa casa comercial. Així, per exemple, una base de dades de topònims seleccionats amb un determinat criteri pot ésser fàcilment comparada amb una altra base de dades formada per un diccionari llatí, o incorporada a un escrit que estiguem fent amb el tractament de textos. Aquesta possibilitat de comunicació s'estén no solament dintre del fitxer d'un determinat investigador, sinó entre diversos, de manera que l'agregació de dades resulta així possible. I no goso dir la paraula "fàcil", que he fet anar en altres ocasions, perquè aquesta agregació només serà còmoda i segura si tots els

investigadors fan anar uns mateixos criteris d'arxivament de dades, allò que els informàtics anomenen *format*. Crec que seria un avanç del màxim interès aconseguir l'establiment d'un conjunt de formats adequats per a determinades classificacions de dades onomàstiques, de manera que fos així fàcil la transferència de dades entre uns i altres. L'establiment d'aquests "formats estàndard" fóra un bon tema de tesi doctoral. Insisteixo novament en la idea, que ja he llançat altres vegades.

És clar que els tres tipus d'aplicacions esmentades no exhaureixen ni de bon tros les possibilitats d'eines amigues per a l'estudi en onomàstica. Només esmentar-les totes se sortiria de bon tros de l'espai destinat a aquesta comunicació, però vull destinar unes curtes paraules als serveis relacionats amb l'onomàstica que ens poden prestar els perifèrics, cada vegada més freqüents.

L'ordinador pròpiament dit és la CPU (*Central Processing Unit*), que fa de cervell, continguda a la caixa o torre que forma el seu moble principal. Per això reben el nom de *perifèrics* els aparells independents que li són connectats a fi de realitzar missions auxiliars. Els més importants són:

- Pantalla. No cal dir que és imprescindible, tant que gairebé se la podria considerar part de l'ordinador. Sense la pantalla, aquest treballaria igual, però no podríem veure què fa, i això només és possible en grans unitats connectades.
- Impressora. Pràcticament tan imprescindible com la pantalla, permet passar a paper el contingut d'un determinat document.
- Altaveus. Permeten explotar els programes amb component sonor, com els de música, idiomes, films, etc.
- Escàner. Recull, com si fes una fotocòpia electrònica, el contingut d'un document gràfic i el guarda de manera que pot ser incorporat a altres documents. És molt freqüent que vagi complementat per l'OCR, del qual hem parlat abans.
- Càmeres fotogràfiques electròniques. En pocs anys hauran substituït les convencionals. Permeten treballar directament les pròpies fotografies, incorporar-les als documents, etc.
- Gravadora de CD-ROM. Destinada a poder guardar arxius de molt alta capacitat. Un sol CD-ROM pot contenir uns quants llibres de bona grandària.

Quina fascinació, oi? De tota manera, crec que no quedaria completa aquesta ressenya si no parlés també dels inconvenients actuals de l'ordinador. La propaganda ha arribat a fer creure que tot va com una seda, que el maneig de programes i l'accés a la web (conjunt informàtic mundial) i al correu electrònic és fàcil, instantani i àgil, i la realitat és que la situació actual del món informàtic podria comparar-se en certa manera a la de l'automoció fa mig segle. Ja aleshores hi havia altes prestacions de l'automòbil quant a velocitat, però no quant a comoditat i seguretat, al mateix temps que el sistema viari deixava molt a desitjar.

Anàlogament podríem opinar avui de la informàtica. Amb el temps s'ha anat operant una convergència, gairebé podríem parlar d'un monopoli, cap al programari (o sigui el conjunt de programes) elaborat per la casa Microsoft, i això ha estat bo quant a la uniformització dels sistemes usats arreu del món, però, com és ben sabut, tot monopoli duu a una pèrdua de qualitat, en perjudici dels usuaris. Lamento tant fer propaganda gratuïta com el contrari, però, de fet, no hi ha altre remei que denunciar que les fallades de l'ordinador amb els programes de Microsoft són massa freqüents. Gairebé no hi ha cap sessió en què l'ordinador no es "pengi" alguna vegada, és a dir, que quedi paralitzat, i no hi ha altre remei aleshores que desendollar-lo i tornar a començar. Les pèrdues de temps i d'informació per aquestes fallades, que es donen sense cap motiu aparent, resulten altament irritants, i no les minva el fet de disposar d'un equip més poderós, de manera que no hi ha cap més remei que armar-se de paciència quan un decideix embrancar-se pel camí de la informàtica.

D'altra banda, les comunicacions telefòniques per accedir a aquest meravellós món d'Internet i del correu electrònic són lentes, dolentes i cares, especialment a Espanya. El temps invertit a capturar dades a través de la línia telefònica pot arribar a ser tan alt que desesperi l'usuari, que acaba sovint contractant una línia ADSL (d'alta velocitat), cosa que, naturalment, li suposa un sacrifici econòmic... sense que els seus problemes s'acabin: també s'hi donen les interrupcions i les pèrdues de dades.

Cal afegir també la freqüència amb què tant els sistemes operatius com els equips de maquinari (o sigui els ordinadors i màquines relacionades) canvien, cosa que fa aviat obsolets els antics, als quals és difícil renunciar per manca de compatibilitat amb tot allò produït posteriorment. Aquest procés forma part d'una renovació massa accelerada de la maquinària, fomentada per les cases productores, i fa que en poc temps els arxius i els treballs quedin inservibles, o almenys demana un gran temps d'adaptació.

Altres problemes secundaris són l'abundància de correu brossa (*junk*) que ens arriba pel correu electrònic, que sobrecarrega la memòria del nostre ordinador i ens fa perdre temps. Molts coneguts s'entretenen, una mica infantívolament, a enviar-nos tota mena de rucades més pròpies de nens que de persones adultes; i a això s'hi afegeix la quantitat de correu publicitari no desitjat (*spam*) que molesta i consumeix, per rebre'l, temps a la línia telefònica. Tot això per no parlar dels virus (o sigui programes que poden destruir el contingut del nostre ordinador) que milions d'ànimes caritatives ens fan arribar de manera inconscient o, la majoria de les vegades, amb tota la mala intenció. Què hi farem, la humanitat és així.

Encara podríem afegir un altre problema, i aquest és responsabilitat exclusiva de l'usuari: les possibilitats que ofereix la informàtica són tantes en l'aspecte lúdic, que conec molta gent capaç de passar-se hores i hores (i, fins i tot, dies i dies) abstreta en jocs tan abundants com addictius. Alerta amb això! Que pot ser com la droga: s'hi entra fàcilment, però no se'n surt de la mateixa manera.

No escric això amb la idea de desanimar ningú en l'ús de l'ordinador, ben al contrari. Però, quan hom emprèn un viatge, cal conèixer els camins i els possibles perills, si més no per preveure'ls i per evitar-se doloroses sorpreses. El fet, el molest fet, és que ara per ara la informàtica és poc segura. I quan manca seguretat en un lloc, hem de posar-hi força atenció. Així ens evitarem caure en paranys. Però no renunciem a les immenses possibilitats que el procés d'informatització ens aporta.